

אמירת פסוקים ותחינות בזמן ברכת כהנים

”כה תברכו את בני ישראל אמור להם, יברכך ה' וישמרך וכו'” (במדבר ו, כג-כז)

בשעה שהכהנים נושאים את כפיהם ומברכים את ישראל, מובא בגמרא שהמתברכים אומרים פסוקים, כמו כן מי שחלם חלום אומר תחינה.

בענין זה יש לדון בכמה ענינים, מהו מקור אמירת הפסוקים והתחינות ומהם טעמיהם, מהו זמן אמירת הרבנו של עולם על החלומות וכמה פעמים יש לאומר, האיך נוסח של הרבנו של עולם וסיומו, מהו ומתי אמירת אדיר במרום לאחר ברכת כהנים, האם יש לומר הרבנו של עולם אם אין נשיאת כפיים, דין אמירת הרבנו של עולם בשבת, האם מותר ללמוד או להתפלל באמצע ברכת כהנים, ועוד.

בנוגע לזה מצאנו כמה פלוגות בדברי

הגמרא בסוטה מ, א, פלוגתא ראשונה, היכן אומרים את הג' פסוקים: רב יוסף אמר בין כל ברכה וברכה, ורב ששת אמר בהזכרת השם. פלוגתא שניה, אופן אמירת הפסוקים: פליגי בה רב מרי ורב זביד, חד אמר פסוקא לקבל פסוקא וחד אמר אכל פסוקא אמר להו לכולהו. פלוגתא שלישית, מקום אמירת הפסוקים: אמר רבי חייה בר אבא כל האומן בגבולין אינו אלא טועה, אמר רבי חנינא בר פפא תדע דבמקדש נמי לא מיבעי למימרינהו, כלום יש לך עבד שמברכין אותו ואינו מאזין, אמר רבי אחא בר חנינא תדע דבגבולין נמי מבעי למימרינהו, כלום יש עבד שמברכין אותו ואינו מסביר פנים. אמר רבי אבהו מריש הוה אמינא להו כיון דחזינא ליה לרבי אבא דמן עכו דלא אמר להו אנא נמי לא אמינא להו, ע"כ הגמרא.

מתבאר בדברי הגמרא דאיכא ג' פלוגות גבי אמירת הפסוקים. מחלוקת

מקור אמירת פסוקים

מובא בגמרא סוטה לט, ב בזמן שהכהנים מברכים את העם מה הן אומרים, אמר רב זירא אמר רב חסדא שהעם משיבים להברכת כהנים עם ג' פסוקים: ”ברכו ה' מלאכיו גיבורי כח וכו', ברכו את ה' כל צבאיו משרתיו עושי רצונו, ברכו ה' כל מעשיו בכל מקומות ממשלתו ברכי נפשי את ה'” (תהילים קג, כ-כב).

וברש"י (ד"ה העם מה הם אומרים) כתב וז"ל: שיראו מסבירי פנים ומודים לפניו על ברכתיו להראות שהן נוחות להן, עיי"ש. מבואר דמטעם זה יאמרו הקהל השלושה פסוקים במשך זמן ברכת כהנים. ושם בהמשך הגמרא מובא ג' פסוקים אחרים לומר בברכת כהנים במוספי שבת שהוא נשיאת כפיים חדש שאינו בחול (רש"י), וג' פסוקים למנחה בתענית שהכהנים נושאים שם כפיים, ולתפילת נעילה דאף אז נושאים כפיים.

ידיהם ויתפלל, ולכך רואים שמותר לומר תפילות באמצע ברכת כהנים. הרי נראה דאינה כדברי הגמרא בסוטה מ, א שהוזכר לעיל שיטות רבי חייא בר אבא ורבי חנינא בר פפא ורבי אבהו, שכולם הסכימו בזה שכל האומר פסוקים בזמן ברכת כהנים בגבולין אינו אלא טועה.

והאמת שהתוספות שם בסוטה (ד"ה כל האומרם בגבולין), יישבו זאת בפשיטות וכתבו וז"ל: פירש ר"י אף על גב דאמרינן בפרק הרואה (ברכות נה, ב) האי מאן דחזי חלמא וכו', דהתם משום סכנה התיירו שמא חלום מסוכן הוא שצריך רפואה, דהא אפילו בשבת התיירו להתענות תענית חלום, עיי"ש.

ועיין במהרש"א (בברכות שם) שכתב בדברי הגמרא האי מאן דחזי חלמא יקום בפני הכהנים בשעת ברכת כהנים לומר את הרבוננו של עולם שהוזכר בגמרא, היינו מי שמשכתח חלומו ממנו, אבל הוזכר החלום וידע ביה הא קאמר ביה דיטיבנו בפני ג', ואמר דלימא הכי וכו', אם טובים הם וכו', לפי שהחלומות גם אם הוא מראה לטוב אפשר שיתהפך על ידי פתרון, וכן במראה רע יתהפך לטוב על ידי הפתרון, עיי"ש. הנה גילו לנו חז"ל דעתם שברכת כהנים ביכולתה להיטיב חלומות רעים, אך לפי פירוש המהרש"א זה שייך רק למי ששכח תוכן חלומו.

ובמדרש רבה (פרשת נשא יא, ב) מובא, "שישים גיבורים סביב לה" אלו שישים אותיות שבברכת כהנים, "מגבורי ישראל" שהם מגברים את ישראל, "כולם אחוזי חרב מלומדי מלחמה" שהם נלחמים

ראשונה היכן אומרים השלושה פסוקים, האם בין כל ברכה וברכה (כגון אחר "יברכך ה' וישמרך" ולפני "יאר") או בהזכרת ה' (שבכל ג' הפסוקים של ברכת כהנים). מחלוקת שניה האם הוא פסוק פסוק (היינו פסוק אחד מתהילים לכל אחד הפסוקים של ברכת כהנים) או כל ג' הפסוקים מתהילים על כל פסוק מברכת כהנים. מחלוקת שלישית האם אומרים הפסוקים רק בבית המקדש, או שלא אומרים הפסוקים אפילו בבית המקדש, או שאומרים הפסוקים בכל מקום והוא כמו דאיתא בגמרא: כלום יש עבד שמברכים אותו ואינו מסביר פנים, וכפי שפירש רש"י: להראות שברכת רבו חשובה לו ועריבה עליו ותגמל לרבו עליו בכך, ולכך אומרים את הפסוקים בכל מקום.

מקור אמירת הרבוננו של עולם

שנינו בגמרא בברכות נה, ב האי מאן דחזי חלמא ולא ידע מאי חזא ליקום קמיה כהני בעידנא דפרסי ידיהו ולימא הכי, רבוננו של עולם אני שלך וחלומותי שלך חלום חלמתי ואיני יודע מה הוא, בין שחלמתי אני לעצמי ובין שחלמו לי חבירי ובין שחלמתי על אחרים, אם טובים הם חזקם ואמצם כחלומותיו של יוסף, ואם צריכים רפואה רפאם כמי מרה על ידי משה רבינו וכמרים מצרעתה וכחזקיהו מחליו וכמי יריחו על ידי אלישע, וכשם שהפכת קללת בלעם הרשע לברכה, כן הפוך כל חלומותי עלי לטובה, ומסיים בהדי כהני דעני ציבורא אמן.

לכאורה מדברי גמרא זו דמי שחזא חלום ולא ידע מאי חזא, שיקום לפני הכהנים בזמן ברכת כהנים שפורסים את

טעמי אמירת הרבוננו של עולם

הטעם לומר את תחינת הרבוננו של עולם בזמן ברכת כהנים, כתבו בתוספות (סוטה שם ד"ה "כל האומרם בגבולין"), דכיון דאמרינן בפרק הרוואה (ברכות נה, ב) האי מאן דחוי חלמא וכו', דהתם משום סכנה התיירו שמא חלום מסוכן הוא שצריך רפואה, דהא אפילו בשבת התיירו להתענות תענית חלום, עיי"ש בתוספות. נמצא דהטעם לומר את התחינה הוא משום סכנה.

כ"ן הוא במדרש רבה שהוזכר לעיל, "כולם אחוזי חרב מלומדי מלחמה" שהם נלחמים כנגד כל פורענויות שבתורה, "איש חרבו על ירכו" שאפילו אדם רואה בחלומו כאילו חרב מחתכת בירכו מה יעשה, ישכים לבית הכנסת ויעמוד לפני הכהנים וישמע בברכת כהנים ואין דבר רע מזיקו וכו'.

בבית יוסף (או"ח סימן קל) הביא משו"ת מהרי"ל (סימן קמח) טעם, מדוע מותר לומר את הרבוננו של עולם בזמן ברכת כהנים ולא את הפסוקים וז"ל שם: ובתשובה אשכנזית מצאתי, רבוננו של עולם דמקמי כהני יש לחלק דחשיב שפיר מאזין לו שמראה עצמו דמקבל ברכת כהנים, ומשום הכי קאמר ליה שיתקיים בו ברכת כהנים ויתהפך חלומו.

ועל פי הזוהר הוא זמן בשעת ברכת כהנים לבקש רחמים גם על שאר ענינים שצריכים בהם ישועה, וכפי שמובא בזוהר (נשא קמז, ב) וז"ל: דההיא שעתא אשתכחו רחמי בעלמא כולהו, ומאן דיבעי צלותיה בצעריה, אתהפך ליה דינא לרחמי, ע"כ. פירוש: בעת נשיאת הכהנים כפיהם נמצא

כנגד כל פורענויות שבתורה, "איש חרבו על ירכו" שאפילו אדם רואה בחלומו כאילו חרב מחתכת בירכו, מה יעשה ישכים לבית הכנסת ויעמוד לפני הכהנים וישמע בברכת כהנים ואין דבר רע מזיקו.

בפסקי תשובות (או"ח סימן קל אות א') הביא שגם בחלום חלום שודאי רע מועילה התפילה בעת נשיאת כפיים לבטל ולהמתיק את החלום וכלשון המדרש רבה לעיל שכתב: אפילו אדם רואה בחלומו וכו', ישכים לבית הכנסת ויעמוד לפני הכהנים, וישמע ברכת כהנים ואין דבר רע מזיקו, עיי"ש. ודבר זה מפורש יותר בירושלמי (ברכות פ"ה ה"א) שכתב: זה שרואה חלום קשה צריך לומר יהי רצון וכו', שיהיו כל חלומותי וכו'.

טעמי אמירת הפסוקים

מצאנו לגבי אמירת הפסוקים שיטות שכתבו לאומרן ויש שכתבו שלא לאמרן וכל אחד וטעמו עמו. ברש"י (סוטה לט, ב ד"ה "העם מה הם אומרים") ביאר השיטה לאומרם וכתב שם הטעם וז"ל: שיראו מסבירי פנים ומודים לפניו על ברכותיו להראות שהן נוחות להן. וכן (בד"ה "ואינו מסביר פנים") כתב וז"ל: להראות שברכת רבו חשובה לו ועריבה עליו ותגמל לרבו עליו בכך, עכ"ל. הרי לנו מזה הטעם דיש לומר אותם פסוקים בזמן ברכת כהנים. **אולם** בגמרא בסוטה מצאנו טעם דלא לומר אותן פסוקים בזמן ברכת כהנים, דכלום יש עבד שמברכים אותו ואינו מאזין, ולכן אמר רבי חנינא בר פפא דלא רק שבגבולין לא לומר את אותן פסוקים אלא אף במקדש דלא לומר.

"ברכו את ה'", ויתכן שהכוונה לפסוק "ברכו את ה' מלאכיו וכו'" כדברי הגמרא בסוטה לט, ב, אלא שהוסיפו המעתיקים תיבת "את" בטעות וזה דבר שכיח, והבאים אחריהם חשבו שהכוונה היא לפסוק "ברכו את ה' המבורך".

בדרכי משה כתב: ונהגו עלמא עכשיו לומר פסוקים, ואפשר דסמכו אהא דכתב הרא"ש בתשובות (כלל ד' סוף סימן יט), והביאו הטור לעיל סימן נ"ז לענין ברכו דנהגו לומר יתברך, ולכן מאריך החזן וכו', וכן עכשיו דהכהנים מאריכים הרבה בברכותיהם אפשר דשפיר דמי ומוטב שלא לאמרם אלא דנהגו כן.

ובסימן נ"ז הנזכר בדרכי משה כתב הטור כשאומר ש"ץ ברכו את ה' המבורך, עונים אחריו ברוך ה' המבורך לעולם ועד, והביא שם מהמהר"ם מרוטנבורג שאין צריך ש"ץ לחזור ברוך ה' המבורך, אבל ה"ר יהודה ברצלוני כתב שצריך לחזור. ונהגין בכל המקומות שאומרים הקהל יתברך וישתבח וכו' בשעה שש"ץ אומר ברכו. ומכל מקום כתב הטור וז"ל: ולכאורה נראה שיותר טוב שלא לאמרו, כדי שיאזינו ויכוונו למה שאומר שליח ציבור, כדמסקינן בסוטה מ, א, גבי ברכת כהנים שאין לקהל לומר פסוקים בשעה שהכהנים מברכים מזה הטעם.

נמצא דלשיטת הטור אין לעם לומר שום פסוק בזמן ברכת כהנים, והטעם כיון שעל ידי שיאמר הפסוקים אין מכיין לברכה שמתברך, הילכך אין לומר שום פסוק אלא ישתוק ויכוין לברכה.

רחמים בעולם כולו, ומי שיבקש רחמים על צערו יתהפך לו הדין לרחמים.

וכן מבואר בארוכה בספר חסד לאברהם (שאלה ד' וז') דודאי הזמן מוכשר ביותר לבטל חלומות רעים, וכפי שמובא גם בנועם אלימלך בפרשת תרומה (ד"ה וזה רמז) וז"ל: דאיתא בספר למה שאנו אומרים בשעת ברכת כהנים רבונו של עולם חלום חלמתי, הטעם שחלום הוא אחד משישים בנבואה, והכהנים הוא כולו נבואה שמטעם זה אסור להסתכל בידי הכהנים וכו', ולכן אנו אומרים רבונו של עולם כדי לבטל החלום בשישים.

עוד רואים אנו בזהר במקום אחר (נשא קמה א, תרגום ללשה"ק) את חשיבות זמן אמירת הרבונו של עולם, שכתב דכשהכהן נושא כפיו השכינה שורה על אלו האצבעות, כי הקב"ה מסכים עם הכהן באלו הברכות.

שיטת הטור בזה

בטור (או"ח סימן קכח סעיף כו) כתב וז"ל: בשעה שמברכין אין לעם לומר שום פסוקים, דגרסינן בסוטה לט, ב בשעה שמברכים העם מה הם אומרים ברכו את ה' המבורך, ומסקינן דלא למימרינהו, כלום יש עבד שמברכים אותו ואינו מאזין. פירוש שאינו מכיין לברכה שמברכים אותו, ואם היו אומרים הפסוקים לא היו יכולין לכיין לברכה, הילכך אין לומר שום פסוק, אלא ישתוק ויכוין לברכה, עכ"ל.

ובהגהות והערות שם (הוצאת מכון ירושלים אות לה) מובא שבדפוסים הישנים בכתבי יד הנוסח הוא

לדינא, מובא בערוך השולחן (סימן קכח סעיף ט) בסוף דבריו דפסק לבני אשכנז וז"ל: ואנו אין נוהגין לאמרן כלל ויותר טוב לשתוק ולכוין לקבל שפע הברכות, כיון דאיפסקא הלכתא שלא לאמרן למה לנו בזה עיי"ש. ובכף החיים (שם ס"ק קנ"ט) פסק לעדות הספרדים וז"ל: וכן המנהג פה עיר הקודש ירושלים ת"ו, שלא לומר שום פסוק בשעת ברכת כהנים כי אם לשתוק ולשמוע.

שיטת השולחן ערוך והרמ"א לענין אמירת הרבנו של עולם

בשולחן ערוך (או"ח סימן קל סעיף א') פסק: מאן דחזא חלמא ולא ידע מאי חזא ניקום קמי כהני בשעה שעולים לדוכן ונימא הכי, רבנו של עולם אני שלך וחלומתי שלך וכו', ויכוין דלסיים גם בהדי כהני דעני ציבורא אמן. ואי לא, לימא הכי אדיר במרום שוכן בגבורה אתה שלום ושמך שלום יהי רצון שתשים עלינו שלום. וברמ"א הגיה שם וכתב וז"ל: ובמקום שאין עולים לדוכן יאמר כל זה בשעה שהשליח ציבור אומר שים שלום ויסיים בהדי שליח ציבור שיענו הקהל אמן.

במגן אברהם (שם ס"ק א') הביא שיטה שהלשון: "מאן דחזא חלמא" בא לאפוקי מאותן שאומרים הרבנו של עולם בכל יום, וגם אינו מועיל אלא אם כן אומרו בו ביום שראה החלום. ועל זה כתב המגן אברהם דאינו נראה לו, דאם כן למה אומרים אותו כל ישראל ברגל, דאטו כולם ראו חלום רע בו ביום, אלא על כרחך אומרים אותו על חלומות שראו

שיטת השו"ע והרמ"א לענין אמירת הפסוקים

בשולחן ערוך (או"ח סימן קכח סעיף כו) כתב: בשעה שמברכים אין לומר שום פסוק אלא ישתקו ויכוונו לברכה. והרמ"א שם הגיה: ומכל מקום עכשיו שהכהנים מאריכים הרבה בניגונים נהגו גם כן לומר פסוקים, וכמו שנתבאר לעיל סימן נ"ז לענין ברכו, אך יותר טוב שלא לאמרם.

ובמגן אברהם (ס"ק ט) כתב דאף אם אומר הפסוקים יאמרן בשעה שהחזן מקרי התיבה. גם בט"ז (ס"ק כה) כתב דיש לאומרם בשעה שהמקרא קורא התיבה תחילה, ובהמשך כתב שם הט"ז: בשעת הקראת המקרא כולי עלמא מודים דשם אין שייך שאינו מאזין לברכת כהנים, והא דלא הזכירו זה בגמרא, דשם לא היה המקרא מנגן התיבה ואי אפשר לומר הפסוק באותו הזמן, מה שאין כן עכשיו שגם המקרא מנגן התיבה שפיר יוכל לאומרו באותה שעה, עיי"ש.

אמנם במחצית השקל (שם) כתב, דעתה שאין החזן מאריך בניגון אם כן אי אפשר לומר בשעה שמקרא. ובמשנה ברורה שם (ס"ק קג) הביא את דברי האחרונים דלא לאומרם דכן עיקר, וז"ל: וכתבו המגן אברהם והט"ז דהאומרן יאמר בשעה ששליח ציבור מקרא לפני הכהנים, ואליה רבה מגמגם גם בזה עיי"ש, וכן הנהיג הגר"א שלא לאמרן (מעשה רב), ומכל שכן שיש להזהר שלא לומר הפסוקים בקול כמו שעושין ההמון, ובפרט מה שחוזרים המילות מתיבת "יברכך" ולהלן, וזה טעות שלא נזכר בשום מקום מנהג זה, עיי"ש.

יהי רצון שיהיו כולם לטובה וכו', (ככל הנוסח ובלשון רבים).

אולם כל מה שהוזכר לעיל שישראל אומרים את הרבוננו של עולם ברגל, כתב בכף החיים (שם ס"ק ג') דכל זה לבני אשכנז שאין נוהגין לעשות נשיאת כפיים כי אם מרגל לרגל, והטעם לפי שאי אפשר שלא ראה חלום שצריך רפואה בין רגל לרגל.

זמן אמירת הרבוננו של עולם וכמה פעמים לאומרו

נחלקו בפוסקים היכן לומר את התחינה רבוננו של עולם בזמן ברכת כהנים, ועוד בזה נחלקו כמה פעמים לומר זאת. ומצאנו לפחות שש שיטות בזה ונבארם אחת לאחת.

שיטה א', בעל תרומת הדשן (סימן כז) נשאל בזאת ונעתיק מלשונו: שאלה, הא דאמרינן פ' הירואה בברכות נה, ב האי מאן דחזי חלמא דליקום קמי כהנים ולומר רבון העולמים וכו', וכתב בהגה"ה במימון (רמב"ם פרק יד מהלכות תפילה הלכה ה') שהמהר"ם היה רגיל לומר בשעה שהכהנים מסיימים הברכה בסוף כל פסוק ופסוק, ויש להסתפק אי צריך לדקדק שיאמר ממש בסוף בשעה שמאריכין בכף ד"וישמרך" "ויחונך", או אין צריך לדקדק כולי האי.

ובתשובתו כתב וז"ל: יראה דיש לדקדק דיאמר ממש בסוף בשעה שמאריכין, וכו', הא קמן דאין ראוי הוא לומר אפילו מילי דשבח והודיה בשעת ברכת הכהנים, אלא דחכמים התירו לומר בקשה זו דרבון העולמים, ומכל מקום צריך לדקדק שיאמר לאחר שסיימו הברכה ושוב

בימים אחרים, ומכל מקום לא ישר לאומרו בכל יום.

וראה בזה, שכתב במשנה ברורה (או"ח סימן קל ס"ק א) שבמדינותינו נוהגים כל הקהל לומר תפילה זו בשעת הדוכן אפילו אותם שלא חלמו, והטעם: דכיון דאין אנו נושאים כפיים כי אם ברגלים, אי אפשר שלא חלם לו פעם אחת בין רגל לרגל.

ובביאור הלכה (שם ד"ה מאן דחזא) הביא מהמחצית השקל שכתב, דביום טוב שני אין לומר הרבון מי שלא חלם לו בלילה שלפניו, ועל חלומות של כל השנה הרי אמר מאתמול, עיי"ש. אולם הוסיף הביאור הלכה דהעולם אין נוהגין כן, ואפשר דחוששין שמא חלמו אחרים עליהם בלילה זה, ואף לפי זה לא יתחיל מרבון, דהאריך יאמר "חלום חלמתי ואיני יודע מה הוא" והוא לא חלם כלל, אלא יתחיל מיהי רצון וכו' שיהיו כל חלומותי, עיי"ש.

ובספר תוספת ברכה (פרשת נשא) העיר שבזמננו שעולים לדוכן רק במועדים, ובין מועד למועד עובר זמן רב, ולכן לא רק מי שחלם לו בליל יום הדוכן עולה לעמוד לפני הכהנים בדוכנם, כי אם כל העם, ומתפללים על החלומות שחלמו בכל משך הזמן מרגל העבר, אף על פי שאין זוכרים עוד מה שחלם להם. ובהיות כן, מהראוי היה לתקן תקון קל ומוכרח בנוסח התפילה הנזכרת, כי תחת הלשון "חלום חלמתי ואיני יודע מה הוא" (שזה מכוון נגד החלום שחלם לו בליל יום הדוכן) יבא הלשון "חלומות חלמתי ואיני יודע מה הם", כלומר איני יודע וזוכר גם את גוף החלומות שחלמתי במשך הזמן שבין רגל לרגל, ולכן

שיתקיים בו ברכת כהנים ויתהפך חלומו, ועוד יש לומר דקבלת רבותינו דעל ידי כך מתבטל החלום, ומכל מקום אנא אמינא ליה בברכה אחרונה שלא להסיח דעתי מהברכה. אבל מה שכתבת בשעת אמון לאו מילתא היא, דבעינן דיענו ציבור עליה אמון, ע"כ.

אך הבית יוסף עצמו כתב: ולי נראה טעם ראשון דתשובה זו עיקר, דכיון דברכת כהנים יש לה כח לתקן חלום רע, כשמתפללים עליו באותה שעה הוא שפיר מענין ברכת כהנים, והוא עבד שרבו מברכו והוא מאזין לו ומסביר לו פנים, ע"כ. מבואר מדבריו דאפילו בשעה שאומרים הכהנים התיבות, אפשר לומר הריבוננו של עולם, וכתב שם דכן עיקר ולא כהתרומת הדשן שהוזכר לעיל.

כן פסק בשולחן ערוך (סימן קל סעיף א') שבשעה שעולים לדוכן אומר רבונו של עולם וכו', ויכוין לסיים עם הכהנים כשעונים הציבור אמון, עיי"ש.

אך בכף החיים (שם ס"ק ד') ביאר את השולחן ערוך כשיטת התרומת הדשן דמה שכתב השולחן ערוך "ויכוין לסיים עם הכהנים", היינו בסוף כל פסוק כשמסיימין, והיינו שאומרים ג' פעמים כן על פי הכוונה דלעיל, דאחר שמסיימים פסוק ראשון "וישמרך" דהיינו מן המזיקין הוא נגד חלום הבא על ידי המזיקין, ובפסוק שני "ויחונך" היינו נגד חלום הבא מן מערכת השמים, ובפסוק שלישי "שלום" הוא מחלום הבא על ידי מלאכי מעלה. ומטעם זה צריך לומר זאת ג' פעמים בסוף כל פסוק.

שיטה ג', האריז"ל בשער הכוונות (דף נא עמ' ג') בנוסח התפילה כתב כשיטת

לא יהא נראה כמי שאינו מסביר פנים, שהרי כבר סיימו הברכה.

ובסוף תשובתו כתב: הכי נמי אף על גב דאין לומר שבח ובקשה אחרת בעוד שהכהנים לא סיימו התיבה של הברכה, מכל מקום לאחר שגמרו התיבה ומאריכין רק בניגון ההברה האחרונה, מסתמא אין קפידא תו בהסברת פנים, ואף על פי שכל זמן שמאריכין בניגון חשיב עדיין שעת ברכה לענין שמועיל הבקשה דרבון העולמים, כמו שמועלת הארכה בדל"ת לענין קבלת עול מלכות שמים אף על פי שכבר נגמרה התיבה, עיי"ש אריכות דבריו.

תמצית דברי התרומת הדשן הביא בבית יוסף (סימן קל בסוף הסימן) שכתב מדבריו דיש לדקדק שיאמר ממש בשעה שמאריכין בכ"ף דוישמרך ויחונך, מדאמרינן בפרק ואלו נאמרין (סוטה מ, א) יש עבד שרבו מברכו ואינו מסביר לו פנים, ואף על גב דבסוף פסוק שלישי דהיינו תיבת שלום אי אפשר להמתין עד שיסיימו התיבה, שהרי מאריכין בניגון קודם שיגמרו המ"ם דשלום, מאי דאפשר לתקן ולמעבד כהלכה עבדינן.

נמצא מדברי תרומת הדשן, שאת התחינה רבונו של עולם אומרים ג' פעמים, אולם צריכים להקפיד לאמרו לפחות בשני הפסוקים הראשונים כשהכהנים מאריכים בהברה האחרונה של תיבת "וישמרך" ותיבת "ויחונך", היינו בסוף התיבה.

שיטה ב', בבית יוסף שם הביא מתשובה אשכנזית (שו"ת מהרי"ל סימן קמח) שכתב: רבונו של עולם דמקמי כהני יש לחלק דחשיב שפיר מאזין לו שמראה עצמו דמקבל ברכת כהנים, ומשום הכי קאמר ליה

בסידורו שכתב שיאמרו יהיה רצון בעת שאומר השליח ציבור שים שלום, עיי"ש.

שיטה ו', בפסקי תשובות (סימן קל אות ד') מובא ממנהגי חתם סופר (כתר כהונה סימן טו ס"ק ה'), דיש מקומות שנהגו לומר שניהם, גם את הרבוננו של עולם וגם יהיה רצון והאריכו הכהנים בניגון, אך לא יאריכו יותר מדאי באופן שיהא שהות כדי לגמור את כולה. ואם לא הספיק לגמור התחינה וכבר אומרים הכהנים תיבת "שלום", יפסיק וישתוק לברכת הכהנים ויוכל אחר כך להמשיך בתחינה ולסיים בשעה שמסיים הש"ץ המברך את עמו ישראל בשלום ויענה אמן יחד עם הקהל, ועניית אמן זו של הקהל עולה גם על תחינתו.

אולם בגוף שיטה זו עיין במשנה ברורה (סימן ס"ה ס"ק ד') שכתב דאינו נכון לומר יהיה רצון שהיא תפילה ארוכה אלא הרבוננו של עולם, ועיין בביאור הלכה שם שכתב דהשיעור לגמור את כולה הוא ג' הפסוקים מתחילתם עד סופם בלי אמירת התחנונים של הקהל).

ועיין במשנה ברורה במקום אחר (סימן קל ס"ק ה') שכתב: דבכל פסוק שמסיימים והם ג' פעמים אומר את הרבוננו של עולם, וכן מובא מהגר"א שהיה נוהג לומר גם בסוף פסוק שלישי הרבוננו של עולם שהוזכר בגמרא, ולא יהיה רצון הנדפס בסידורים.

מכל מקום, מובא בכמה סידורים ומחזורים, וכך נהגו בתפוצות ישראל במנהגי האשכנזים בארץ ישראל ובחו"ל, לומר את הרבוננו של עולם בעת

התשובה אשכנזית וז"ל: כשמגיעים אל וישם לך שלום, יאמר החולם רבוננו של עולם אני שלך וכו', ככתוב בסידור, ויש לו להשלים תפילה זו עם גמר ברכת כהנים, כדי שיענו הקהל אמן אחר תפילתו גם כן, עכ"ל. ובכף החיים (שם ס"ק א') כתב דאם כן משמע דאין לומר אותו עד שמגיעים ל"וישם לך שלום", וגם אין לומר אותו כי אם פעם אחת, והוא דלא כהשיטה לעיל שהובא דצריך לומר זאת ג' פעמים.

שיטה ד', בשולחן הטהור (שם סעיף ד') כתב, שיתחילו כבר בפסוק ראשון של ברכת כהנים, ובשעה שהכהנים מסיימים "וישמרך" יסיימו התפילה עד "על כל ישראל לטובה" ויענו אמן. ובשעה שהכהנים מסיימים "ויחונך" יסיימו עד "חזקם ואמצם כחלומותיו של יוסף הצדיק" ויענו אמן. ובשעה שהכהנים אומרים "שלום" יסיימו את התפילה ויענו אמן.

אך הוסיף שם, שבארץ ישראל שאין הכהנים מנגנים, בודאי נכון לומר את הרבוננו של עולם רק פעם אחת, דאם יאמר ג' פעמים לא יספיק לומר כהוגן ויצא שכרו בהפסדו, ואמירת ג' פעמים לא הוזכר בגמרא. ומובא בפסקי תשובות (סימן קכח אות צג) שבארץ ישראל נוהגין לומר הרבוננו של עולם רק כשחלם חלום קשה בלילה שחלף, ומותר לאומרו גם בשעה שהכהנים אומרים הפסוקים, אך יזהר מאוד לא לדלג מלומר "אמן" אחר הכהנים בג' הפסוקים.

שיטה ה', מובא במנהג ישראל תורה, שבתית שלום אין מנהגינו לומר רבוננו של עולם רק יהי רצון, וכזה גם מבואר בספר שערי ציון. אך הביא את היעב"ץ

הפוסקים, דודאי לא בחינם כתבו הפוסקים לומר רבונו של עולם באמצע התיבה, דודאי מעליותא יש בזה לבטל החלום בעת שאומרים הכהנים התיבה דברכת כהנים ולא קודם לכן, ואולי משום דאין הכהנים בקיאים להאריך כל כך באמצע התיבה ויש לחוש דעל ידי זה לא יאמרו התיבה כתיקונו ויפסד הכוונה כדמצינו כהאי גוונא בקריאת שמע בסימן ס"א וצריך עיון, עיי"ש.

נוסח הרבונו של עולם

בגמרא בברכות נה, ב הגירסא שם: רבונו של עולם אני שלך וחלומתי שלך חלום חלמתי ואיני יודע מה הוא, בין שחלמתי אני לעצמי ובין שחלמו לי חברי ובין שחלמתי על אחרים. ועיין ברי"ף (דף מג, א) והרא"ש (בסימן ה') וכן ברבינו ירוחם (נתיב יג ח"ב) שהביאו גירסא אחרת וכפי שהובאה בטור (סימן קל סעיף א') רבונו של עולם אני שלך וחלומתי שלך חלום חלמתי ואיני יודע מה הוא, בין שחלמתי אני לעצמי ובין שחלמו לי אחרים, אם טובים הם וכו'.
ובפרישה (שם ס"ק ב') הקשה על הנוסח שהביא הטור, חדא שמתחיל בנוסח חלום חלמתי ואיני יודע וכו', דמשמע שבא להתפלל על חלומות שחלם הוא בעצמו, ואחר כך מסיים בחלומות שחלמו לי חברי. ועוד קשה מדוע אינו מזכיר גם כן חלומות שחלם הוא לאחרים דהיינו שחלמתי לאחרים. ועוד קשה מה צריך להתפלל על חלומות שחלמו לו אחרים, הלא כל אחד מתפלל על חלומותיו שחלמו לו שיהיו טובים.

מכח ג' קושיות אלו, כתב הפרישה נוסח שונה מהטור וז"ל שם: עיקר הנוסח

הפסוקים הראשון והשני, ובפסוק השלישי נהגו לומר את היהי רצון.

זמן אמירת הרבונו של עולם בפוסקים

להלכה ברמ"א (או"ח סימן קכח סעיף מה) פסק: ואומרים רבון כמו שמפורש בסימן קל, ובשעה שמאריכין בניגון התיבות שבסוף הפסוקים דהיינו "וישמרך" "ויחונך" "שלום". ובמשנה ברורה (שם ס"ק קעב) כתב: שהכוונה בשעה שמאריכין בניגון הברת אות אחרונה של התיבה, אבל לא בעת שאומרים התיבה, דאז צריך לשתוק ולכוון.

ובביאור הלכה (סימן קכח ד"ה ובשעה) כתב: שבמדינותינו נוהגין הקהל לומר הריבון אחר קריאת המקרא תיבה אחרונה של כל פסוק, והכהנים שותקין אז או מנגנין, ואחר שמסיימין הציבור הרבון מסיימין הכהנים התיבה האחרונה. ובמנהג זה יש בו קצת טעם כדי שיוכלו הקהל להאזין היטב לברכה מפני הכהנים, ומכל מקום מהנכון לציבור שלא ימשכו הרבה באמירתם. ועיין עוד במשנה ברורה (או"ח סימן סה ס"ק ד').

ובמנהג ישראל תורה (סימן קל אות יב) הביא, דאכן מנהגינו שאין הכהנים מאריכים בסיום התיבה - היינו באותך ד"וישמרך" או "ויחונך", אלא שלאחר שסיים המקרא וישמרך או ויחונך מתחילים הכהנים לנגן, ואז אומרים הקהל רבונו של עולם ורק אחר כך מסיימים הכהנים ואומרים וישמרך או ויחונך. וכן כתב בערוך השולחן ובספר עטרת פז בהגהות מתא דירושלים.

אולם המשיך שם וכתב: אמנם באמת בעי טעמא למה אין עושין כדכתבו

שצריך לומר מקודם בין שחלמתי על אחרים ואחר כך בין שחלמתי על עצמי, מפני כי צריך לבקש על חבירו תחילה עכ"ל. וכונתו על פי מה שאמרו בגמרא בבא קמא צב, א המבקש על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה.

אבל הדבר קשה מאד, כי לא יתכן להפך הנוסח הקבוע בגמרא בלא כל הכרח, כי מה שאמרו בגמרא המבקש על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה, הוא רק אם באותה תפילה אינו מבקש על עצמו (וכמו דלמדו שם בגמרא מאברהם שהתפלל אז רק על אבימלך ולא גם על עצמו), אבל בעת שמתפלל אדם תפילתו שלו ועוד בנוסח קבוע וכללי, בודאי צריך לבקש מקודם על עצמו כי "חייך קודמין" (בבא מציעא סב, א).

וראיה לזה מתפילת רבי נחוניא בן הקנה (ברכות כח, ב) יהי רצון שלא אכשל בדבר הלכה ולא יכשלו חברי בדבר הלכה, הרי שהקדים לבקש על עצמו.

נמצא, כי מנוסח שמונה עשרה בברכת על הצדיקים אומרים "על הצדיקים ועל החסידים ועל עמך בית ישראל ועל גרי הצדק ועלינו יהמו נא רחמיך", הרי שמקדימין לבקש על אחרים. וכן בברכת המזון אומרים "במרום ילמדו עליהם ועלינו זכות שתהא למשמרת שלום", ולכן הדבר צריך עיון וקשה לשנות נוסח קבועה, עכ"ד.

סיום הרבוננו של עולם

בטור (או"ח סימן קל) הביא גירסא בסיום הרבוננו של עולם בנוסח: כן תהפוך כל חלומותי לטובה "ותרצני". ויעוין במחצית השקל (שם ס"ק ב') שהביא שכן

"בין שחלמתי לעצמי בין שחלמתי לאחרים", ואין לומר "בין שחלמו לי אחרים", כיון שכל החולם חלום אומר כן אין ענינו לזאת הבקשה.

ובמגן אברהם (שם ס"ק ב') הביא גירסא רביעית, "רבוננו של עולם וכו', אני שלך וחלומותי שלך וכו' בין חלומות שחלמתי על אחרים ובין חלומות וכו'", שצריך לבקש על חבירו תחילה, עיי"ש. ובמחצית השקל שם ביאר את גירסת המגן אברהם שכתב שצריך לבקש על חבירו תחילה, ובתחילת דבריו הביא בשם האליהו רבה שכתב שהוא נגד הש"ס ופוסקים, וכפי שמובא בברכות נה, ב "בין שחלמתי אני לעצמי ובין שחלמו לי חברי ובין שחלמתי על אחרים", ושם תירץ דהטעם שצריך לבקש על חבירו תחילה הוא משום שכל המתפלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה.

וראיה במשנה ברורה (שם ס"ק ד') שהביא גירסת המגן אברהם שכתב, דצריך לומר "בין חלומות שחלמתי על אחרים ובין חלומות שחלמתי על עצמי", אך העיר שבסידורים שלנו הנוסחא להיפך, דהיינו: "בין שחלמתי על עצמי ובין שחלמתי על אחרים וכו'", וכן הסכים באליהו רבה.

הערה על גירסת המגן אברהם

בספר תוספת ברכה (פרשת נשא) הביא הערה על המגן אברהם (סי' קל ס"ק ב') כי בגמרא ברכות נה, ב אמרו בענין נוסח התפילה בעת שאומרים לפני כהנים בדוכנם, "יהי רצון שיהיו כל חלומותי לטובה בין שחלמתי על עצמי בין שחלמתי על אחרים", ועל זה כתב המגן אברהם שם

לא לימא הכי אדיר במרום שוכן בגבורה
אתה שלום ושמך שלום וכו'.

גם בשולחן ערוך שם פסק כהאי לישנא:
ואם לא, לימא הכי אדיר במרום שוכן
בגבורה אתה שלום ושמך שלום וכו'. ולא
פירשו גם בטור וגם בשולחן ערוך מהיא
כוונת הגמרא "ואי לא", והעתיקו הלשון
כפשוטו, ובודאי טעון ביאור.

ועיין בערוך השולחן (שם סעיף ב') שכתב
ג' פירושים בדברי הגמרא שכתב "ואי
לא" לימא הכי וכו', ותוכן דבריו כך: א.
נראה לפרש "ואי לא" כלומר שלא הספיק
לומר הרבנו של עולם, עד שהחזירו הכהנים
פניהם, יאמר אדיר במרום. ב. מפרשי
השולחן ערוך פירשו "ואי לא" כלומר
כשסיימו הרבנו של עולם והכהנים עדיין
לא סיימו, יאמר גם זה, ומכל מקום לפי זה
לא מדוקדק הלשון ואי לא (ועיין בט"ז ובמגן
אברהם). ג. יש מי שפירש "ואי לא" כלומר
שאינן לו כח לומר אריכות של הרבנו של
עולם יאמר אדיר במרום.

ובמשנה ברורה (שם ס"ק ו') הביא פירוש
וכתב: "ואי לא" לימא וכו', פירוש
שלא סיימו עדיין הכהנים, יאמר גם "אדיר
במרום" וכו', כי היכי דליסיים בהדי כהני
תיבת "שלום" ויענו אמן על שניהם, ויש
נוהגים שבכל פעם אומרים "אדיר במרום"
בשעת אמירת שליח ציבור "שים שלום"
בשעה שאומר "וטוב בעיניך" וכו'.

מנהג זה שבשעת אמירת שליח ציבור "שים
שלום" אומרים הקהל "אדיר במרום",
כתב גם כן בערוך השולחן (שם סעיף ג')
שאחר שמחזירים הכהנים פניהם אומרים
אדיר במרום, אולם הוסיף דאין זה עולה לפי

גירסת המהרש"ל שכתב לסיים כל פעם
הרבנו של עולם בתיבת "ותרצני" אפילו
הכהנים מסיימים וישמרך או ויחונך. והט"ז
(שם ס"ק א') כתב שבזמן שמסיימים הכהנים
"שלום" יסיים העם את הרבנו של עולם
ב"ותרצני בשלום".

עוד כתב הט"ז שבכל פעם יסיים העם
הרבון "ותבא עלי ברכת כהניך", וגבי
וישמך יסיים העם "ותשמרני", וכן בפסוק
השני בויוחנך יסיים "ותבא עלי ברכת
כהניך ותחנני", ובשלום יסיים "ותבא עלי
ברכת כהניך ותרצני לשלום". דהיינו שיש
לסיים בסוף כל פסוק מעין אותה תיבה,
בתיבת "וישמך" יסיים ותשמרני, בתיבת
"ויחונך" יסיים ותחנני, בתיבת "שלום" יסיים
ותרצני לשלום.

כן הובא גם במגן אברהם (שם ס"ק ב)
שיסיים ותשמרני כנגד וישמרך ותחנני
כנגד ויחונך ותרצני היינו שלום, ועיין גם
בב"ח (שם ס"ק א') שכתב כן, וכן במחצית
השקל שם, עיי"ש.

אדיר במרום

מובא בגמרא בברכות נה, ב שכשאומרים
הרבנו של עולם בזמן ברכת כהנים,
יש לסיים ביחד עם הכהנים כדי שיענו
הציבור "אמן" אחר הברכת כהנים של
הכהנים ואחר הרבנו של עולם של העם,
ואי לא לימא הכי "אדיר במרום שוכן
בגבורה אתה שלום ושמך שלום, יהי רצון
מלפניך שתשים עלינו שלום".

ומגמרא זו פסק בטור (או"ח סימן קל סעיף
א') בהאי לישנא: ויכוין דליסיים
בהדי כהני כי היכי דעני ציבורא אמן, ואי

שים שלום, והוא מדברי הזוהר (פרשת תרומה פ' רכח) שכתב וז"ל: כיון דמטו לשים שלום וכו', ולא איצטרך בר נש ולא אוחרא לאשתכח תמן ולא למשאל שאלתין, אלא איצטרך למנפל על אנפין וכו'. ומבואר מהזוהר שאסור לבקש רחמים או לשאול שום דבר בעת ברכת שים שלום, דבאותה שעה יהיה זיווג בבחינת העולמות העליונים.

ובפרי מגדים (אשל אברהם ס"ק ד') מציין את דברי הלבוש שחשש לדברי הזוהר וכתב שיאמר הרבוננו של עולם בשעה שהש"ץ אומר "אלוקינו ואלוקי אבותינו ברכנו", ויסיימו יחד עם הש"ץ כדי שיאמרו הקהל "כן יהי רצון" גם על בקשתו, עכ"ד. אך "אדיר במרום" וכו' לכולי עלמא נהגין לומר בשעה שהש"ץ אומר שים שלום, שהרי זה בקשה מעין ברכת שים שלום, ואין כוונת הזוהר אלא על בקשה אחרת.

מכל מקום למרות טענת המגן אברהם על פי הזוהר, כתב במשנה ברורה (שם ס"ק ז' וס"ק ט') שבמקום שאין עולין לדוכן כמו במדינתנו (חוץ לארץ) שאין נושאים כפיים כל השנה אלא רק ביום טוב, יאמר תפילת "רבון" בשעה שאומר השליח ציבור שים שלום, ואם גמר הרבון קודם שסיים הש"ץ תפילת "שים שלום" יאמר גם כן תפילת "אדיר במרום".

וכן בערוך השולחן שם, הביא את הרמ"א להלכה שבמקום שאין עולים לדוכן יאמר כל זה בשעה שהש"ץ אומר שים שלום, ויסיים בהדי ש"ץ שיענו הקהל אמון עכ"ל. אך הביא מהט"ז שלא יאמר תפילה זו בכל יום, עיי"ש.

נוסחתינו בגמרא, אלא המנהג בנוי על פי נוסחת הרי"ף והרא"ש דגרסי הכי: "וכד מהדרי כהני אפייהו לימא וכו'", עיי"ש.

אמירת הרבוננו של עולם בזמן שאין נשיאת כפיים

ברמ"א (או"ח סימן קל סעיף א') כתב: במקום שאין עולים לדוכן יאמר כל זה בשעה שהשליח ציבור אומר שים שלום, ויסיים בהדי שליח ציבור שיענו הקהל אמון. וכן בדרכי משה על הטור שם הביא מרבינו יונה (בברכות מז, א ד"ה שלושה) וז"ל: דאם אין נשיאת כפיים, מאן דחזי חלמא יכוין שיאמר וישלים הרבון וכו', עם השליח ציבור כשאומר שים שלום ויסיים עמו ויענו העם אמון.

במגן אברהם (שם ס"ק ד') כתב: ואם ראה שלא יוכל לסיים עם הש"ץ, יתחיל בשעה שהש"ץ אומר יברכך, אולם הט"ז (שם ס"ק ג') כתב: ולא ראיתי נוהגים כן כי אם איזה יחידים שאומרים בכל יום כן, ולכן כתב לדעתו שאין לעשות כן, לפי שדברים אלו הם מרבינו יונה שהזכיר לעיל גבי מי שחלם חלום שיאמר כן בשעת ברכת כהנים, וזה שייך גם כן בשעה שהשליח ציבור אומר שים שלום, אך כיון שאולי באותו יום לא חלם כלל, אם כן האיך יאמר חלום חלמתי וכו', ולכן כתב הט"ז שראוי לנהוג שלא לומר הרבוננו של עולם כל יום, אלא אם בא לו חלום באותו לילה שלפניו, מה שאין כן ברגל שעולים לדוכן יכול לומר אותו אפילו מן הסתם כיון שמסתמא קודם הרגל היה לילה שחלם.

אמנם במגן אברהם שם הביא פירכא לאמירת הרבוננו של עולם בשעת

פסוק אלא יש לשתוק לגמרי לכיין לברכה, ועיין שם שהביא מהגהות שולחן ערוך (סעיף כו) שכתב, דעכשיו נוהגים לאומרן משום דמאריכין בניגונים, מיהו כל חכם נזהר שלא לומר פסוקים, עיי"ש בדבריו.

ויעוין בכף החיים (שם אות קנח) שכתב על פי זה, דמהאי טעמא שמעינן דהוא הדין אסור לקרות הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום בשעת ברכת כהנים. והביא שכן כתב בשיירי כנסת הגדולה (בהג"ה ט' אות ח') ובפרי חדש (אות כו) ובאליהו רבה (אות מט).

ובספר יוסף אומץ (אות תתז) מובא דדבר פשוט הוא שאסור לשוח באותו זמן, וכן אסור ללמוד או לומר תהילים או שאר תשבחות למקום, אלא יש לעמוד בשתיקה ולכיין לברכה. ואם אינו מתפלל במנין זה וכבר שמע ברכת כהנים במנין שלו, מותר.

וראה בפסקי תשובות (או"ח סימן קכח סעיף מב) שהביא זאת דאסור ללמוד או להתפלל או לומר תהילים ולעיין בספרים בברכת כהנים, אלא יש לעמוד בשתיקה ולכיין לברכה. ואף אם אינו מתפלל במנין זה והוא כבר שמע ברכת כהנים במנין שלו, מכל מקום אסור לו כל זה זולת אם לומד תורה בעיון וההפסקה תגרום לו להפרעה בהמשך לימודו, דאז אין חייב להפסיק אם כבר שמע ברכת כהנים במנין שהתפלל.

ועיין בהערות שם שהביא מספר הליכות שלמה (פרק י' אות ד') בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שאין להפסיק לקדיש וקדושה בשעה שהכהנים מברכים.

אמירת הרבנו של עולם בשבת

במשנה ברורה (שם ס"ק ד') כתב: כשנושאים כפיים ביום טוב שחל בשבת, אין לומר הרבנו של עולם, דאין אומרים תחינה בשבת, אם לא כשחלם חלום רע באותו הלילה. ובמגן אברהם (סימן קכח ס"ק ע') הוסיף דווקא על חלומות שמתענים עליהם בשבת מותר לומר הרבנו של עולם.

ובאגרות משה (ח"ג סימן יח) כתב, שביום הכיפורים כשחל בשבת טוב שלא לומר הרבנו של עולם. ומובא בלקט הקמח (סימן קכח ס"ק רו) שלכך יש נוהגים בכמה מקומות, כשיום טוב חל בשבת אין מנגנים הכהנים בברכת כהנים, לתת היכר שאין לומר הרבנו של עולם. אך בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סימן קד) הביא בשם שו"ת משיב דבר (סימן מז), שמצינו בכמה קהילות ותיקות בחוץ לארץ שהיו אומרים הרבנו של עולם גם ביום טוב שחל בשבת כרגיל.

ללמוד או להתפלל באמצע ברכת כהנים בטור (סימן קכ"ח סוף סעיף כו) כתב: ומסקינן דלא למימרינהו, כלום יש עבד שמברכים אותו ואינו מאזין, פירוש שאינו מכיין לברכה שמברכים אותו, ואם היו אומרים הפסוקים לא היו יכולים לכיין לברכה, הילכך אין לומר שום פסוק אלא ישתוק ויכיין לברכה.

ובב"ח שם כתב פירוש בדעת הטור, כלומר דלא תימא דווקא אותם הפסוקים שהזכרו בגמרא אותם אין לומר, אבל פסוקים אחרים יכול לומר, כיון דאמרינן כלום יש עבד וכו', אלמא אין לומר שום

סיכום העניין

מובא בגמרא סוטה לט, ב בזמן שהכהנים מברכים את העם מה הן אומרים, אמר רב זירא אמר רב חסדא שהעם משיבים להברכת כהנים עם ג' פסוקים: "ברכו ה' מלאכיו גיבורי כח וכו', ברכו את ה' כל צבאיו משרתיו עושי רצונו, ברכו ה' כל מעשיו בכל מקומות ממשלתו ברכי נפשי את ה'" (תהילים קג, כ- כב).

מתבאר בהמשך הגמרא דאיכא ג' פלוגתות גבי אמירת הפסוקים. מחלוקת ראשונה היכן אומרים השלושה פסוקים, האם בין כל ברכה וברכה או בהזכרת ה'. מחלוקת שניה האם הוא פסוק פסוק או כל ג' הפסוקים מתהילים על כל פסוק מברכת כהנים. מחלוקת שלישית האם אומרים הפסוקים רק בבית המקדש, או שלא אומרים הפסוקים אפילו בבית המקדש, או שאומרים הפסוקים בכל מקום.

שנינו בגמרא בברכות נה, ב דמי שחזא חלום ולא ידע מאי חזא, שיקום לפני הכהנים בזמן ברכת כהנים שפורסים את ידיהם ויתפלל, ולכך רואים שמותר לומר תפילות באמצע ברכת כהנים. הרי נראה דאינה כפי השיטות בסוטה מ, א שכל האומר פסוקים בזמן ברכת כהנים בגבולין אינו אלא טועה.

והאמת שהתוספות שם בסוטה (ד"ה כל האומרם בגבולין), יישבו זאת בפשיטות וכתבו וז"ל: פירש ר"י אף על גב דאמרינן בפרק הרואה (ברכות נה, ב) האי מאן דחזי חלמא וכו', דהתם משום סכנה התירו שמא חלום מסוכן הוא שצריך רפואה, דהא אפילו בשבת התירו להתענות תענית חלום, עיי"ש.

לענין אמירת הפסוקים, בשולחן ערוך (או"ח סימן קכח סעיף כו) כתב: בשעה שמברכים אין לומר שום פסוק אלא ישתקו ויכוונו לברכה. והרמ"א שם הגיה: ומכל מקום עכשיו שהכהנים מאריכים הרבה בניגונים נהגו גם כן לומר פסוקים, וכמו שנתבאר לעיל סימן נ"ז לענין ברכו, אך יותר טוב שלא לאמרם.

לדינא, מובא בערוך השולחן (סימן קכח סעיף לט) בסוף דבריו דפסק לבני אשכנז וז"ל: ואנו אין נוהגין לאמרן כלל ויותר טוב לשתוק ולכוין לקבל שפע הברכות, כיון דאיפסקא הלכתא שלא לאמרן למה לנו בזה עיי"ש. ובכף החיים (שם ס"ק קנ"ט) פסק לעדות הספרדים וז"ל: וכן המנהג פה עיר הקודש ירושלים ת"ו, שלא לומר שום פסוק בשעת ברכת כהנים כי אם לשתוק ולשמוע.

לענין אמירת הרבנו של עולם, בשולחן ערוך (או"ח סימן קל סעיף א') פסק: מאן דחזא חלמא ולא ידע מאי חזא ניקום קמי כהני בשעה שעולים לדוכן ונימא הכי, רבונו של עולם אני שלך וחלומתי שלך וכו', ויכוין דלסיים גם בהדי כהני דעני ציבורא אמן. ואי לא, לימא הכי אדיר במרום שוכן בגבורה אתה שלום ושמך שלום יהי רצון שתשים עלינו שלום. וברמ"א הגיה שם וכתב וז"ל: ובמקום שאין עולים לדוכן יאמר כל זה בשעה שהשליח ציבור אומר שים שלום ויסיים בהדי שליח ציבור שיענו הקהל אמן.

וראה בזה, שכתב במשנה ברורה (או"ח סימן קל ס"ק א) שבמדינותינו נוהגים כל הקהל לומר תפילה זו בשעת הדוכן אפילו אותם שלא חלמו, והטעם: דכיון דאין אנו נושאים כפיים כי אם ברגלים, אי אפשר שלא חלם לו פעם אחת בין רגל לרגל.

אולם מה שהוזכר שישראל אומרים את הרבנו של עולם ברגל, כתב בכף החיים (שם ס"ק ג') דכל זה לבני אשכנז שאין נוהגין לעשות נשיאת כפיים כי אם מרגל לרגל, והטעם לפי שאי אפשר שלא ראה חלום שצריך רפואה בין רגל לרגל.

נחלקו בפוסקים היכן לומר את התחינה רבנו של עולם בזמן ברכת כהנים, ועוד בזה נחלקו כמה פעמים לומר זאת. ומצאנו לפחות שש שיטות בזה.

להלכה ברמ"א (או"ח סימן קכח סעיף מה) פסק: ואומרים רבון כמו שמפורש בסימן קל, ובשעה שמאריכין בניגון התיבות שבסוף הפסוקים דהיינו "וישמרך" ו"יחונך" "שלום". ובמשנה ברורה (שם ס"ק קעב) כתב: שהכוונה בשעה שמאריכין בניגון הברת אות אחרונה של התיבה, אבל לא בעת שאומרים התיבה, דאז צריך לשתוק ולכוון.

ובמנהג ישראל תורה (סימן קל אות יב) הביא, דאכן מנהגינו שאין הכהנים מאריכים בסיום התיבה - היינו באות ך' ד"וישמרך" או "ויחונך", אלא שלאחר שסיים המקרא וישמרך או ויחונך מתחילים הכהנים לנגן, ואז אומרים הקהל רבנו של עולם ורק אחר כך מסיימים הכהנים ואומרים וישמרך או ויחונך. וכן כתב בערוך השולחן ובספר עטרת פז בהגהות מתא דירושלים.

מכל מקום, מובא בכמה סידורים ומחזורים, וכך נהגו בתפוצות ישראל במנהגי האשכנזים בארץ ישראל ובחול, לומר את הרבנו של עולם בעת הפסוקים הראשון והשני, ובפסוק השלישי נהגו לומר את היהי רצון.